
Leger på polarekspedisjoner

TIDLIGERE I TIDSSKRIFTET

JULIE DIDRIKSEN

julie.didriksen@tidsskriftet.no

Tidsskriftet

I Tidsskriftet nr. 24/2003 finnes en artikkel om 17 leger på 14 forskjellige polarekspedisjoner rundt år 1900, skrevet av Carl Severin Albretsen. Han påpekte at legene var overraskende uerfarne og lite forberedt på belastningene som ventet dem i isødet. Artikkelen kan leses i sin helhet her, under følger et utdrag om skjebnen til fire av legene (Tidsskr Nor Lægeforen 2003; 123: 3540–2).

Henrik Greve Blessing, lege og botaniker. Ett av bildene fra ekspedisjonen med polarskip mot Nordpolen i perioden 24. juni 1893 til 13. august 1896. Foto: Sigurd Scott Hansen / NB

Utfordringene for legene ved polarekspedisjoner omkring år 1900

Carl Severin Albretsen

Fram i Nordishavet

Henrik Blessing (1866–1916) avla embetseksamen like før Frams avgang i 1893. Han hadde interesser innen botanikk og poesi og var jeger. Blessing tok regelmessige blodprøver av alle for å avsløre begynnende skjørbuk. Ved enhver fest stod en butelje

polarakevitt fra skipslegen på bordet. Blessing gav Fridtjof Nansen (1861–1930) og Hjalmar Johansen (1867–1913) et lynkurs i førstehjelp før deres berømte tur mot 86° nord i 1895.

«Blessing tok regelmessige blodprøver av alle for å avsløre begynnende skjorbuk»

Høsten 1895 måtte Blessing ta morfin mot smerter i legger og lår. Kaptein Otto Sverdrup (1854–1930) mistenkte ham for misbruk og tok medisinkisten i forvaring. Skipslegen lurte styrmannen til å låse opp kisten. Kapteinen måtte ta legen i skole og ordinerte ham bjørnekjøtt. Blessing bad senere Nansen om økonomisk støtte til avvenning, men var ikke fri fra avhengigheten i 1899.

Det ble skrevet at han drog frisk og freidig ut med Fram like etter embetseksamen, men kom hjem som en knekket mann og vant aldri sin fordums styrke. Han bukket under for den åndelige og legemlige påkjenningen i Arktis, et offer for polarforskningen.

Belgica

I 1897 stakk Belgica ut fra Sandefjord med lederen Adrien de Gerlache (1866–1934). Legen Frederick A. Cook (1865–1940) hadde tidligere vært med til Grønland, i 1891–92. Cook gav styrmannen Roald Amundsen (1872–1928) mange gode råd om polar utrustning og levevis.

I marerittet med skruisen utenfor Graham Land i Sørishavet ble mannskapet rammet av skjorbuk. Doktorens resept lød på ferskt kjøtt fra pingviner og sel. De Gerlache la ned forbud, men gav seg da han og skipperen lå utslått til køys. Skipslegen og styrmannen la ut på isen og skjøt sel som de slet med å få om bord. Selkjøttet hadde en overbevisende gunstig effekt. Mannskap og skip var reddet fra undergangen.

I 1923 ble Cook dømt til flere års fengsel for økonomisk svindel. Amundsen glemte ikke sin læremester og besøkte ham i fengselet i 1926. Cook ble løslatt i 1929 og benådet i 1940.

Southern Cross

I 1898 stod ekspedisjonslederen Carsten Borchgrevink (1864–1934) om bord i Southern Cross sammen med 30 mann og 90 hunder. Ti av mennene skulle overvintre på det værharde kontinent i sør. Herluf Kløvstad (1868–1900) hadde bare vært lege i to år. Ensomheten ble svært plagsomt for ham. Han ble tungsindig, men livnet opp da en av mennene oppsøkte ham for mageproblemer. Var det blindtarmbetennelse eller et tidlig tegn på skjorbuk? Pasienten ble stadig verre og døde. Ved obduksjonen påviste man tarmslyng.

«Ensomheten ble svært plagsomt for ham. Han ble tungsindig, men livnet opp da en av mennene oppsøkte ham for mageproblemer»

Etterpå ble Kløvstad igjen fåmælt og innesluttet. Borchgrevink skjønte at legen trengte å bli aktivisert og tok ham med på turer etter fuglereir og egg, og lot ham bli materialforvalter. Kløvstad var vitenskapelig interessert og oppdaget ukjente insekter under mikroskopet.

Etter hjemkomsten i 1900 vikarierte Herluf Kløvstad som distriktslege i Finnmark. Her ble han angrepet av tyfoidfeber og døde.

Frams tokt nord for Canada

I 1898 la Otto Sverdrup igjen ut med Fram. Johan C. Svendsen (1865–99) ble ansatt som lege og meteorolog. Han hadde hatt en variert tjeneste på land og sjø, men hans nærmeste kolleger skal ha tvilt på om han ville holde ut i Arktis. Svendsen hadde ikke gjennomgått legeundersøkelse før avreise. Han ble godt likt, men fikk sin del av den irritasjon som alltid oppstår under slike ekspedisjoner. Han utførte rutinemessig amputasjoner etter forfrysninger.

«Svøpt i det norske flagg ble skipslegen senket i sjøen»

I juni 1899, da sol og varme igjen satte glede i alle andre, var legen uvel og trakk seg tilbake. Sverdrup skrev i dagboken: «Svendsen sa noe tull om at han ikke hadde gjort sin plikt.» Johan C. Svendsen etterlot seg et notat der han skrev at han hadde overvurdert sine evner; det ville være en fordel at de ble kvitt ham. Sverdrup var øyevitne til selvmordet. Svøpt i det norske flagg ble skipslegen senket i sjøen.

Doktorens død og begravelse virket overveldende. Mannskapet unngikk skjørbuk takket være tyttebær, multer og blodpannekakene til kokken Adolf Lindstrøm (1866–1939).

Publisert: 12. desember 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0535

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 10. september 2026.